

БЛАГОЈЕ РАДИВОЈЕВИЋ

ХАЈДУЧКИ ТРАГОВИ ОД ПРЕ 160 ГОДИНА

У Архиву Србије, под сигнатуром СОС 877 и 945, чувају се документи о злоделима, хватању, саслушању и пресудама хајдуцима који су, почстком тридесетих година XIX века, харали по чачанском и моравичком крају. Та документација није само голо сведочанство о криминалу, него пружа мало ширу слику ондашњег времена.

Дуготрајно робовање, а затим беспоштедно ратовање, насиља, зулуми, сиромаштво и општа несигурност — оставили су дубок траг у српском народу. Деценијама још и после установљења Милошеве Србије трајало је такво стање, коме су понекад кумовале и нове старешине.

Земља је била огрезла у хајдучију, против које се Милош Обреновић борио дуго и упорно, користећи најенергичније мере и веома строге казне: од тешких батина до ужасне смрти.

Најчешћа казна за све врсте кривица била је „бој“. Батине је могао добити свако ко је проглашен кривим. Чак и жене. Тако је књаз Милош, 3. априла 1823. године, наредио кнезу Филипу Тајсићу у Драгачеву да оде у село Вирово и да ухвати неку Јелицу која кметове ружи по сокаку и, пошто је веже за једно дрво насред села,

да јој пред сљацима удари „50 добрих камџија“. Милош Тајсићу још поручује да „ако би јој... једну само мање ударио од педесет, нека онда своја леђа приуготови“.

Телесно сакаћење није било ретко, али је као казна најчешће коришћена „шиба“, која је обично извршавана празником — да би било што више учесника и гледалаца. „Полунаг кривац пролази кроз упараћене бећаре, калфе и момке, који се искупе на позив власти, која им преко пандура подели пруже. Пандури подстичу ревност шибача претњом и примерним ударцима по жртви, која се трчећи превија на све стране вичући обично: *немојте браћо!*“

Кад би какав лопов или хајдук био ухваћен, суд би га најчешће осудио на шибу кроз стотину или триста момака четири или шест пута горе и доле, па ако издржи онда га пусте.

Ако би, пак, био ухваћен неки окорели рсуз, како су још називали хајдуке — био би осуђен на смрт, а његово тело стављено на точак и дигнуто на неком раскршћу, где би га могли видети, а нико није смео да га скине док се не распадне.

У чачанском и ужичком крају хајдучија је била посебно изражена, јер је, до почетка треће деценије XIX века граница Србије према Турској у овим крајевима била доста близу, још неутврђена, па је читав тај предео, нарочито у Старом Влаху, био изложен сталним немирима. Срби су одбијали да плаћају спахијске намете, а Турци то упорно тражили и неретко силом покушавали да отму.

Буне, немире и разне сукобе обилато су користиле хајдучке дружине и лоповске банде прелазећи с једне на другу страну границе да харају, краду, пале, отимају стоку, чак и девојке и децу, уцењују, прете. Не зна се да ли је било теже сачувати главу или имање. Зато је хватање сваког хајдука или лопова у народу било примарно са олакшањем, а строге казне одобраване.

Корени хајдучије, међутим, били су дубљи и требало је много времена и напретка читавог народа да ишчиле.

ОДМЕТНИШТВО И ПАД ХАЈДУКА ДОВИЈАНИЋА

Један од најпознатијих хајдука онога времена био је свакако Периша Довијанић, из Церове, у нахији старовлашкој, који се одметнуо негде у лето 1830, а био ухваћен следеће године у пролеће.

Све је почело на пожешком вашару. Панађури су били значајни, не само у привредном смислу, него су и прилика за окупљање,

виђење и договор. За намесника тог панађура 1830. године био је одређен драгачевски капетан Милован Недељковић из Вирова. На тако великом скупу природно се нашао и чувени ужички сердар Јован Мићић. Није чудно да се у оној гунгули и вреви вашарској смуцао и понеки сецикеса и јатак хајдучки.

У мноштву пословних људи и бадавација на пожешком вашару се нашао и Периша Довијанић, двадесетгодишњи младић из Церове. Шта је он тамо тражио, може се само претпоставити из чињенице да је баш он набеђен за крађу и приведен намеснику Недељковићу. Мићићу је изгледа Довијанић био сумњив и за нека друга недела, па га сердар, под стражом, пошаље у Ариље својој кући, како би, после панађура, са њим „доразговарао“. Свестан сердареве нарави, а можда и своје кривице, Довијанић, међутим, искористи прилику, па, без коња и пушке, умакне — право у хајдуке.

Ево шта је о томе изјавио сам Јован Мићић у саслушању поводом овога случаја, јер је то од нахијског суда захтевао Суд народни српски, пошто је Периша Довијанић тврдио да је у хајдуке отишао због зулума Мићићевог.

Он, сердар, „трефио се — каже — послом својим на вашару у Пожеги“ када је неки Богић Буројевић из Сивчине украо једну пушку малу а другу пушку Периша Довијанић. „Потом обојица буду ухваћени и одведени пред г. капетана Милована Недељковића... пак овај узме од њи крадене пушке, затим казни их а колико је глобе узео сердару није познато, потом да се он преко људи разумео за реченога Перишу да је овај чрез једну зиму држао на јатаку код себе ајдуке Лазу и Васу Пушелије и говорећи да га онде питати није могао чрез многог калабалука и вике да ли је држао хајдуке пошаље га у Ариље својој кући да га тамо полако испита како би хајдуке похватио, но овај не чекајући сердара побегне...“

У вези са одласком у хајдуке Довијанић је на једном саслушању рекао још и да су Мићићеви људи пуцали на њега једне ноћи у намери да га убију.

Тешко је после толико времена рећи како је заиста било, јер Периша Довијанић, упркос своје младости, није био невинашце, као што ни чувени Мићић није био баш нежан старешина. Тек, Довијанић се нађе са Пушелијама „пред Илијиндан на једно недељу дана у селу Ојковици“. Одонда је до Лучиндана са њима хајдуковао.

У извештају Суда нахије пожсшке (који је заседао у Чачку) Суду народном српском у Крагујевцу пише шта је и како је све Довијанић „хајдукујући са арамбашом Лазом и братом Лазовим Ва-

билијем Пушелијама по Сувом Брегу Нахије рудничке и Димитријем Мунигузицом из Ојковице Нахије старовлашке, харао и многе штете које следовати буду починио...“

Потом се наводе недела његова и „дружства“ његовог:

- „1. Запалили су кућу Јове Леонтијевића из Клекове уочи Илина дне.
 2. Габали су Радосава Целебића из Беле Реке.
 3. Једно вече вечерали су на Златибору код Наза Керченовића из Чачка од којег друштво његово пређе њега узело је било 2 дуката цесарска и од Томе Томаповића из Чачка 3 дуката и тада Мићићевом писару убили су четири вола штоим 100 гроша које од њега узети ималису није хотио донети и дати им.
 4. Уфатили су неког Божовића из Бели брда дете и водилига и за њега одесклиму отца на 700 гроша изато узели после 650 гроша и дете пустили.
 5. Од неког Топаловића из Трудова узелису 600 гроша. И ударилису на Јовицу Бугарина у Радаљеву и њега габали и ранилига од које рапе преболеоје.
 6. Бабу Аврама Донџака из Сивчине изгорелису веригама која је по неком времену од тога умрла.
 7. Пресекли су неког Мата с Маћа на 200 гроша и одатле одашли на Пресеку и ту побилисе с четом и зато колебу Риста Кијурића запалили исагорели.
 8. У Кућанима неког Пауновића габали и ранили, који после неки дан од тога умро.
- После свега овога свадивши се с друштвом о Лучину дну у Ојковици око неке пунке растао се с њима, који да су у Морачу отишли каже а он вратио се кући и по расанку од друштва узео је одсек од Мата с Маћа са Трипком Јездимировићем сељаком његовим 100 гроша и потом пошав од куће на Лису Нахије ове с Милијом Алудом из Дубраве, ударио на зета свога неког Варјачу у Приликама натерапијем низму имајући битига, који онезио је и побсгао и одатле дошаоје код Петра Марића на Лису Нахију ову и ту буде ухаћен...“

Сталне потере и неизвесност и будући да му је дружина отишла у Морачу, натерале су Перишу Довијанића да тражи склониште ван родног села. Тако се једног дана у Кулиновцима код куће буљубаше Мише Рошића појави Перишин рођак Милија Муцо и исприча како се Довијанић спрема у Нову Варош да се преда Турцима. Буљубаша наговори Милију Миси да каже хајдуку да се преда њему, буљубаши, и да му он гарантује да му се ништа неће догодити. Али, како се Довијанић није појављивао, буљубаша смисли други план, о чему говори извештај Суда нахије пожешке Суду народном српском од 30. априла 1831.

Тај извештај је, наиме, писан на захтев Суда народног српског пошто је Довијанићева мајка тражила да се утврди шта је све њен син имао приликом хватања пошто ће он морати да плаћа сву штету коју је хајдукујући починио. Суд нише:

„...Обаче по овом видећи Буљубаша даму Периша недолази каже пандуру Петру Марићу дага он к себи као на јатака примаме које Петар и

учини с доказателствима прелепим дасе о њему даје код њега нико ни осетити неће и примамивши га тако задржига код себе чрез 1 месец дана у којем времену јави Буљубаша који пошаље својег пацдуре с налогом на Петра да га вежу и њему предаду и он понађега нам под стражом.

Код њега кажу да више цинга нашли нису кром 1 дуге пушке, 2 пиштоља, 1 белокорасти нож, 1 фишек кесе, 1 силај и кесу с царским дукатом и све ово код себе кром силаја одузевшиму задржали, од који ствари попињемо нам пушку дугу, 2 пиштоља и нож, а за остало јављамо да је Буљубаша дукат и фишек кесе поделио на пацдуре за труд њиов уфатаља њега и да се такове од пацдуре из узрока што су ји потрошили узети неможе с додатком акобисе и приморали да дати морају да други пут нимало акоте имати псебду зле људе фатати...“

Периша Довијанић не би био хајдук да и у затвору није мислио на слободу и како ће до ње доспети. После нешто мање од три месеца од како је ухваћен — то му умало није пошло за руком. Остало је записано:

„Он нама уочи трећег дана Рождества Христова сирјеч уочи Свјатаго Архивакона Стефана проконавши апсану са још 6 апсеника истрчао био... којег трећи дан по учињеном... у селу Грабу Нахији овој уфатили су кметови и нама тако предали га... Ми њега тада оковастависмо и време до данашњег дана много пута на испит као и друштву његовом гди се находи, тако и о певалалим делима његовим кад с друштвом починио је предузимали, а к томе од дана до дана и очекивали на какове тужитеље његове, да би и од њи штогод боље опеваланом поступку његовом дознати могли и видећи дае време доста протекло а тужитеља никакови да долази исмаде писмо даље изоставити могли... попињемо га под стражом Високославном Суду народном на даље промишленије о њему...“

Није прошло много времена, нешто више од два месеца, кад је, после тога, Суд народни српски у Крагујевцу донео „Решење над ајдуком Перишом Довијанићем около 20 година старим из Церове Нахије старовлашке, нежењеним, који има само стару мајку“.

На основу образложења казне, која је изречена 14. маја 1831, може се стећи утисак о судској објективности ако не и о извесној благонаклоности, јер је суд прихватио Довијанићеву одбрану — да је „из нужде у ајдуке отишао и да за све време ајдуковања свога никаква зла лично учинио није него што је гођ учинио да је учинио наводом његови старешина и из пизме коју су они започели пре него што је он к њима дошао, осим што је гађао Јовицу Бугарина који је пре тога двапут њега гађао, узевши у призрење што је он дете Ристе Кијурића од ватре избавио које би без њега изгорело било и особито што је у кратком времену друштво својевољно напустио и ајдуковати престао и сматрајући на његове младе године, осуђује га на шибу кроз триста момака шест пута на месту, тј. шест пута горе и шест пута доле које кад издржи и кад плати све што од учињене штете на њега принадало буде да се отпусти и ослободи.“

Сутрадан, 15. маја, решење буде послато кнезу на „благорасужденије“. Старом лицу нешто ту, ипак, није било све јасно, а нарочито, изгледа, што се нико од оштећених не јавља или да сведочи или да тражи накнаду штете. Зато је он пресуду „изволио... преиначити и Суду народном наложити да реченога Перицу пошље у Пореч на робију на неодређено време док су начињена злочинства његова боље не дознаду које Суд народни да се постара дознати од капетана и старешина старовлашки...“

Тако се Периша Довијанић нашао на робији у Поречу, а нахијски суд замолио попа Ђока Јованчевића да каже шта он зна о овом хајдуку, пошто је из његове нахије. С Јавора је стигло „известије које се с казивањем Перишиним без најмање разлике слаже“.

У међувремену Суду народном стигне писмо из Пореча у коме тамошњи капетан Стефан Стефановић јавља да је „поменути ајдук у крајњу неку још от летос Болест пао и да непрестано и дан данашњи без никаквог олакшања у истом наводи се, која у врло малу у живот повратка надежду даје. Зато вам из дужности и јављам у случају ако би га смрт нашла да се речена о њему пресуда у дејствије произвести не би могла.“

Због свега тога Суд народни поново заседа и закључи да „блажу казну заслужује“ и „будући да је његово казивање које га у нечему правда за истинито посведочило и будући да је он већ у Поречу на робији, осуђује га да тамо на робији остане годину дана од онога дана када је тамо послат и после годину дана кад плати све што од учињене штете на њега припадало буде да се отпусти и ослободи“.

Решење са пресудом опет дође пред Господара. И сад, да ли се строгом Милошу учини да је то блага казна за једног хајдука упркос свим олакшавајућим околностима које му иду у прилог, да ли је мислио и на неке друге (политичке) последице те пресуде о којима судије нису ништа знале, тек он је опет преиначи и 25. новембра 1831. донесе коначно „Решење с тим измененијем да се томе Периши по одржаној робији у Поречу где се већ налази кроз 300 момака шест пута на место шиба...“

Да ли је кнез Милош био упознат са Стефановићевим писмом из Пореча или је накнадно обавештен о Довијанићевом оздрављењу, тек казну је ваљало издржати, јер царска се не пориче, поготову Милошева.

Не зна се кад је и где Довијанић шест пута „кроз триста момака“ протрчао. Документа о томе у Архиву нема. И, тиме би се

прича о хајдуку Довијанићу завршила да није књиге Новака Живковића „Ужички немири“, у којој овај врсни познавалац оновремених прилика у овом крају каже: „Довијанић је остао доживотно хајдук и под старост пребегао на турску територију, где је и нестао“.

ПОХАРА ПОД МУЧЊОМ

У мају 1832. четворица „рсуза“ из пожешке и ужичке нахије одлуче да похарају попа Ђока Јованчевића, стерешину старовлашког, рачунајући да је у народу прикупио порез спахијама, па су се надали богатом плену, поготову што је једном од њих неки Јованчевићев сеиз рекао да поп те „вилајетске новце“ држи у кући своје посестрима у Маћу под Мучњом.

Похара је извршена, али су хајдуци убрзо ухваћени.

Суд Нахије пожешке у Чачку извештава, 25. маја 1832. Суд народни српски у Крагујевцу:

„Миливоје Планојевић из Мирослања Нахије ове и Јевђеније Марковић рођен у селу Маћу Нахије старовлашке, за сада у селу Мирослањима у једној механи киријом држећије живећи, послати су нам под стражом од госп. Милована Недељковића капетана Драгачевског Нахије ове 13 ом. са известијем да је први сам собом немајући никаквог друга између великог вторника и среде т. г. између 5 и 6 месеца априла Богосава Милићевића из Трепњевце Н. ужичке поћу из зграде поарао, а потом пак он с Јевђенијем, с Милованом Гордићем из Латвице и Гаврилом Чамцићем из Ступчевића Н. ужичке да су између 11. и 12. маја ноћу у селу Маћу Нахији Старовлашкој пола Боку Јованчевића старшину старовлашког из зграде неке посестрима његове поарали, које окостависмо уапсили смо и над њима испит о горенаведеним поарама учинили...“

Сличан извештај послао је, 7. јуна, и Суд нахије ужичке и соколске о хватању и саслушању Гаврила Чамцића и Милована Гордића, само што предлаже да се сва четворица суоче „и да се види који је шта од њи од похаре узео и однео...“

Испит Гаврилов:

„Мене је позвао Милован из Ступчевића овим начином, говорећи: Гаврило, зове нас Планојевић и Јевђеније механџија из Мирослања да похарамо неку удовицу у Драгачеву у које има 7 ока дуката, него ајде и ти да идеш са нама и на овог позивање обећаше поћи и тако дођемо уторник т. г. 10 маја у Мирослање у Ан и онде састанемо се нас четворица пак изведе нас Јевђеније више механе код оног брода и упита нас знатели куда ћемо, а ја и Милован одговоримо да незнамо, докле он овде открије нам да је намерно посестриму попову похарати, изражавајући да је онде остава попова, но кад смо чули на кога хоће да нас наведе, уступим ја и Милован говорши им да ми тамо ићи несмемо, а Јевђеније и Планојевић охрабренас са увепченијем да нико уватити нас неће и тако склонимо се онде сви ићи на посестриму попа Ђока...“

После договора ухвате јатње неког Богосава из Трешњевице и испеку га и поједу за вечеру, па ту преноће и предане, а кад смркне крену у Стари Влах, где их Јевђеније Марковић, који је познавао тај крај и знао „гди шта стоји“, доведе до куће Јованчевићеве посестрима. Прикрију се док је Јевђеније са једне букве осматрао кога има у кући, ко излази и улази.

„Потом дође нам Јевђеније у расвит и каже да је само једна жена са дететом из зграде изашла и потом одведе нас у једно осоје где смо данили и кад се сумрачило, доведе нас Јевђеније к једном складу пак он остане из пренчине да ако би неко пред нас изишао да не би њега познали, а ми одсмо до пред зграду и уиђе Платојевић унутра, у зграду и извадивши један сандук дода мени да Јевђенију однесем а он јошт један сандук изнесе са Милованом, стигне мене и Јевђенија, сад повиче Платојевић да станемо и да видимо шта у сандуцима има...“

У једном сандуку нађу само орахе, а у другом неке хаљине и „једну кутијицу“.

Испит Миливојев:

На питање ко га је наговорио на похару, Миливоје Платојевић је одговорио:

„Није ме наговорио нико но Јевђеније поиска од мене 10 гроша да му узајимим и ја му одговорим да немам он поиска и од Милована и он му одговори да нема. Нато Јевђеније рече ово се овде никакко живети неможе но ајдемо на једно место да издеремо новца петнаест кеса...“

После, кад су стигли у Маће, сећа се да Марковић рече: „Идем тражити неку траву мисличицу, говорећи она ће ми казати море-моли што учинити, но тражити ненашао а Милован тукао је конце унакрст и рече заиста можемо посао израдити и кад вече пристигло Јевђеније рече ајде идите ви а ја несмем оћеду ме познати...“

Испит Јевђенијев:

Каже да му је Милован Гордић рекао да је „од Илије Ђелкапе сеиза попа Ђоковог када је једанпут писмо у Брусницу Господару носио да пог Ђоко имаде код неке посестрима његове у Маћу на 15 ока сами цванцига вилајетскога новца. Ја сам намислио ићи њега с неким друштвом поарати и знајући да си ти с њим нешто у пизми и да добро знадеш показати гди је кућа посестрима његове и гди се ти новци налазе и добро сам те утрефио ајде с нама у друштву пак ћемо све што нађемо поделити ако нам по срећи нашој искочи...“

Судећи по исказима ове дружине, а нарочито по њеном крају, изгледа да је Јевђеније Марковић био најлукавији, а можда и пот-

стрскач читавог „подухвата“. Једино је, можда, остао најкраћих рукава бар што се пара тиче. А можда и није. Ко зна? Ево једног детаља који сведочи о превртљивости његовој.

На саслушању своме Гаврило Чамцић је испричао да су разочарани садржајима сандука хтели да побацају оне хаљине, а Јевђењиче се успротивио говорећи да ће он да узме све „и да прода у Јагодини“. Међутим, на питање судије: „Шта учинисте с хаљинама?“ Марковић је одговорио:

„Кад смо и до Грабовнице, реке гди у Моравицу утиче дошли ту видећи ја да новца нема по саме хаљине понове, покајем се и кажем: ајдете да од бога набете да повратимо, оће нас поп крети и кажем им да ћу ји ја лако подметнути да ји сам поп набе, мислећи одети ји на Катиће пред хап гди се поп сваки дан налази и ту наједну мотку окачити да ји поп лако угази и набе...“

Побегавши брзо „с лица места“, раставо се са Марковићем, а њих тројица прско Радаљева дођу у трешњевичко гробље и ту стану да похару поделе. Највше интересовање код свих изазивала је она „кутијица“, јер су рачунали да су у њој паре.

Међутим, плен и није био баш онакав каквом су се надали: „19 рубаља стари и једна панађија“. Од тога Чамцићу и Планојевићу припадне по шест рубаља, а Гордићу седам рубаља и она панађија.

И, ту се позавађају, сумњајући да је неко од њих ипак у оном мраку нешто сакрио, што је и било истина, јер је Милован Гордић на свом испиту изјавио:

„Но кад смо паре делили само ону кутијицу покажем Планојевићу и Гаврилу са рубаљама а јошт новца што је у једној чарани било нисам им казао но утајим. Из кутијице пак дали су ми 7 рубаља и једну панађију а у чарани било је новца: 1 мала рубаља, 2 малуније мале, пол стамбола, 3 отрабенице, 8 седамнастица, 14 марјанца, 2 турска марјаша, 1 грош турски, 9 шестака, 92 паре ситне, 1 аирлија, 3 по пол крсташа и 2 цванцика и узео сам три марамс, једне чаране белс и једну чарану белу у којој су новци били...“

— Поп Бобо јошт тражи и новаца и којсакви ствари од вас?

— Ја више нисам узео нити пак код мене има, већ лека се испита Јевђењиче и Планојевић може бити да су у њи новци и ствари које јошт не излазе... Нисмо у мраку видели шта у кога има...“

Делећи онај плен у трешњевичком гробљу у свађи, изгледа да су били сувише гласни.

„Но док смо ове ствари разгађали“, каже Чамцић, „ударе два човека упомоћ и ми скочимо да идемо кућама својим но ови људи вичу на нас да станемо а ми трчећи напред измичемо, затим ови људи истурише пушке и викнуше ево рсуза но међутим утечемо и

сваки одемо кући својој... Сад ома отидем моме кмету и саобштим му шта сам учинио и с киме и он пошаље ме сердару Мићићу...“

И, све се открије. Тако се преда и Милован Гордић, а Планојевић дође кући и: „Пођем бос к вигњу Ђеки Лсвом тражити један гуњ да купим и дотле недостајући ми а потера упазим ме и потера ме од које се бежећи у једне осоје чујем капетана Милована гди ме виче бежи к мени Миливоје, ја претрчим к њему и тако ме уфате.“

Утом се у Миросаљце врати и Марковић и сврати у кућу Марка Степановића „у пол дана и упитам га ја шта ћу да чиним он ми рекне: небојсе и донесе ми ракије, а међутим потајно јави сељанима који се око куће склопе и мене онде нашав уфате и одведу ме капетану...“

После извешћа о хватању ових пљачкаша, Суд народни затражи од оба нахијска суда да му ухапшене „под тврдом стражом пошаљу“, јер су се и Чачани и Ужичани жалили да их тешко могу чувати, „јер апсана је једно овде слаба а друго нема чувара да апсенике чува, но ми чувамо по редом као стражари и боимо се да не утекну, пак може се потом рећи да смо ми испратили...“

Своју двојицу Ужичани добро привежу и пошаљу за Крагујевац, одакле им стигне потврда да су „апсеници предати нама о чему вас известити не пропуштамо“.

Суд из Чачка, међутим, 11. јуна, јавља Суду народном „о следству бекства рсуза Миливоја Планојевића и Јевђенија Марковића из Миросаљаца коим су начином утекли и какве смо мере о тражењу њиовом и по бегству сврху рсузлука учинили, послатое нам писмо одговарајућивас покорнејше јављамо да смо вам с писмом нашим од 27 маја т. г. бр 377 тражења њиовог послали сад пак јављамо да смо писмено известије од господара Томе Перишића президента Суда шабачког... добили у којем јавља нам да су опоменути Рсузи 5 јунија с Турцима неким под именом њиви слугу кроз Лешницу у Лозницу прешли и на Љубовији скели у Босну прсвезлисе и тако избегли...“

Шта се, у ствари, догодило?

Суд нахије пожешке у Чачку, на тражење Суда народног, пошаље, у пратњи два пандура, Планојевића и Марковића за Крагујевац. У Книћу их ухвати мрак, па сврате у механу да преноће. Нешто од умора, нешто од ракије пандури поспе, или се, можда, и направе да славају ако су им хајдуци нешто обећали, тек она дво-

јица „провале пенџер и побегну“. Суд распише за њима потеру „а пандуре вративши се уместо злочинаца уапсимо...“

Суд народни српски донесе решење да се Милован и Гаврило Марковић, „због лоповлука њихова кроз триста момака трипут на место т. ј. три пута горе и толико доле шибају, к томе да се ненакнађена поара... у колико се узмогне од њи наплати...“

Кнез Милош, који је у свакој, па и у оваквим приликама имао последњу реч, преиспачи ово решење „с тим да се свакоме у два пута по 50 свега дакле 100 штапова ударе и накнада или недостатак учињене поаре из њиховога имања плати“.

И док су Гордић и Чамцић лечили убоје, „буду учињене још две похаре, једна у Краварици, а друга у Придворици код Чачка, па се посумња да се Миливоје Планојевић вратио.

„Како житељи села поара ови тако и ми бацисмо одма подозрење да је он такове починио“, јавља у Крагујевац Суд из Чачка.

И заиста, по неком времену једна жена из Миросаљаца, у једном потоку, видеела је Миливоја Планојевића. А онда, око 10 сати, 7 октобра 1832. године код чачанске скеле на Морави „однекуд изишао је имајући на себи мали гуњ шарен, црвен џемадан од чохе, једну ђечерму, 3 појаса око себе и главу белим шалом обмотану и проче у хаљинама, дугачку пушку и 2 мале и 1 чибук, на брод чачански више скеле и у воду прећи нагазио, у којој тад неки од Чачка идући прегнаду преко Брода 7 волова и пођу на скелу привестисе, који опазив њега рекнуму брата ту прећи неможеш но иди даље на скелу и прећи...“

„Под видом трговца потера волове, али кад буде спрођу механе зад у мисли да неће бити никога који ће га познати, но познат буде од потревившег се ту делом својим Милована Берберина...“

Побегне уз Мораву у Луг, али Милован Берберин са кафеџијама га потера без пушака па пошаљу једнога дечка да јави у суд. Утом стигну пандури на коњима и пешке.

И, „овамо онамо опазимо и на предају позивати га почнемо уверавајући га да се ништа не бои, но он непослушав позивање почне се из пушака бити, зато и потера видећи да се никако на добро уфатити не да... пуцати на њега почне од ког пуцања једно погоди га и смртно рани тако да ништа на питање наше одговорити није знао, ту натоварен на коња буде и у Чачак понешен и приставши већ Чачку издахне...“

Онда Суд из Чачка упита писмено Суд народни у Крагујевцу шта да чине са лешом Планојевићевим, а отуда стигне одговор:

„Опредељујмо да се тело његово за углед и предохраненије другима на коло стави и на путу остави док се не распадне“.

И тако се заврши ова, ни прва ни последња хајдучија у нашем крају.

TRACES DES HÉIDOUQUES D'IL Y A CENT-SOIXANTE ANS

Même après la Seconde insurrection serbe, surtout vers les années 30 du XIXe siècle, à Tchatchak et dans les environs, ainsi que dans le Moravički Stari Vlah il y avait de nombreux héidouks qui vivaient dans la clandestinité plutôt pour des raisons de pillage que pour celles de politique. Les autorités serbes cherchaient à supprimer ce mal en ayant parfois recours à des représailles drastiques.

Ayant examiné des actes juridiques authentiques, l'auteur du présent texte éclaircit ce phénomène, en soulignant que ces documents offrent une image touffue de tous les aspects de la situation, telle qu'elle était à l'époque dans cette partie de la Serbie.

Blagoje Radivojević